

Journal of Education Studies

บทความวิจัย

- ผลของการสืบสอบแบบร่วมมีต่อความสามารถในการสร้างคำอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
- ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์
- การสร้างแบบฝึกเพื่อพัฒนาทักษะอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
- แนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้การอ่านด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
- การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดการเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
- ผลของการใช้รูปแบบวงจรการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม
- องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการจัดการเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตพื้นที่ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- การพัฒนากิจกรรมทางคณิตศาสตร์ของผู้เรียน โดยใช้กรอบแนวคิดการเรียนรู้การสอนคณิตศาสตร์ที่เน้นความเข้าใจ
- การพัฒนาระบบการแก้ปัญหาตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ความเข้าใจเป็นฐานผสมผสานแนวคิดกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา
- การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความใฝ่รู้และแนวทางในการพัฒนาความใฝ่รู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
- การศึกษารูปแบบการบริหารโครงการ 1 อำเภอ 1 ทุน
- แนวทางการจัดศึกษาลดละเลิกเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย
- การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การอ่านโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตรายวิชาจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- รูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางเลือก
- การพัฒนาเครื่องมือวัดการรับรู้ภาวะการเคลื่อนไหวของร่างกายเพื่อบ่งชี้ความเป็นเลิศทางด้านกีฬาของนักเรียนโรงเรียนกีฬาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

บทความวิชาการ

- ภาวะผู้นำเต็มรูปแบบ: ปัจจัยสำคัญในการบริหารโรงเรียนประชาธิปไตย
- การพัฒนาอาจารย์ต้นแบบการสอนระดับมหาวิทยาลัย (RMUTT Model): แนวคิดจากฟินแลนด์สู่ไทย
- นวัตกรรมแบบตัวน้อย: การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ผ่านประสบการณ์คือประสบการณ์สร้างสรรค์ด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ
- การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการสร้างมุมมององค์รวมและการเข้าถึงโลกแห่งความจริงของผู้เรียน

คอลัมน์ประจำฉบับ

จักรกลการศึกษาโลก

มุ่งห้องเรียน : เมื่อยังเด็กให้รุ่งต้องให้เด็กได้เล่น

คิดนอกกรอบ : การพัฒนาครู : แก้ปัญหาให้ตรงจุด

เปิดประเด็น : การพัฒนาผู้เรียนด้วยการประเมินเพื่อการเรียนรู้
แนะนำหนังสือ

กรรณก เลิศเขตชาภัทร
และปวีณา ลิ้มปานนท์ พรหมรัตน์
เฉลิมสิน สิงห์สอนง
ประภาวดี ทานนครี
ปิยะ ศักดิ์เจริญ
พรพรรณ ธรรมธาดา, ปองสิน วิเศษศิริ
และพทฤทธิ์ ศิริวรรณพิทักษ์
พิฑูลาวัฒน์ ศุภอุทุมพร

พิศรชัญ ไขยสุภา
และปวีณัง อินทะเนตร
ไพโรจน์ น่วมุ่ม

ภัทรี สุรโรจน์ประจักษ์,
วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา
และสาลี ทองฮิว
ศรัณย์พร อินดีสุช
สมพงษ์ จิตระดับ และคณะ
สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล
อรिता สุนามาลัย และสาวิตรี เถาว์โท

อุบลวรรณ หงษ์พิทยากร
โยษย์ชัย พิภพพรกุล, พุระวี สมวรรณธนะ
และสมบุญรัตน์ อินทร์ธมยา

ปทุมพร เบ็ญตอม
ปริญญา มีสุข และคณะ
วาทินี บรรจง

อรรพวรรณ บุตรกตัญญู

ศวีพร ไรต์จิรวัดนา
ศศิลักษณ์ ขอนกิ่ง, อุไรवास อารงอร
และ แสงทิวา ไชยศ
อุไรรัตน์ สุตรุ่ง
และณัฏพรพรรณ กนอมพรชชาติ
สกาสรีชต์ แก้วดี
วิระชา อินทา

ปีที่ 46 ฉบับที่ 2 (เมษายน - มิถุนายน 2561)

วารสารครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด

Trends in Instructional Enhancement Based on Adult Learning Theories for Open Education University

ปิยะ ศักดิ์เจริญ

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบเดลฟาย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาตวิชา และมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และ 2) นำเสนอแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ผลการวิจัย พบว่า แนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติ 6 ด้าน คือ 1) ด้านความต้องการรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนต้องรู้จักสำรวจความต้องการที่แท้จริงของตนเองในการเรียนรู้ 2) ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน โดยผู้เรียนต้องมีความรับผิดชอบและตระหนักในหน้าที่ของตนเองต่อการเรียนรู้ 3) ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน โดยผู้เรียนต้องนำประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องมาต่อยอดให้กับการเรียนรู้ของตนเอง 4) ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ โดยผู้เรียนต้องพิจารณาถึงแนวทางการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ตามบทบาทของตนเอง 5) ด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ โดยผู้เรียนต้องเชื่อมโยงความรู้ใหม่จากการเรียนไปปรับใช้ในสถานการณ์จริง และ 6) ด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ โดยผู้เรียนต้องระลึกอยู่เสมอว่าการเรียนรู้คือการสร้างคุณค่าในตนเอง

คำสำคัญ : การเรียนรู้ผู้ใหญ่ / การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง / สถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด

Abstract

This research using the Delphi technique aims to 1) examine instructional enhancement trends based on adult learning appropriate for an open education university, both in as regards open admissions universities and distance education universities based on opinions from experts, and 2) proposes instructional enhancement trends based on adult learning appropriate to both university types. The findings are as follows: (1) The aspects learners need to know can be realized by assessing their actual needs for learning. (2) The aspect of the learners' self-concept is that learners must be responsible for learning tasks. (3) The aspect of learners' experience can be enhanced through using relevant experience for learning. (4) The aspect of learner's readiness to learn consists of learners considering guidelines for utilizing knowledge by acting in their own roles. (5) The aspect of learners' orientation to learn consists of learners linking new knowledge to actual situations through the processes of adaptation. (6) The aspect of learners' motivation can be achieved by always staying aware that learning is creating their own value.

KEYWORDS : ADULT LEARNING / SELF-DIRECTED LEARNING / OPEN EDUCATION

บทนำ

การอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะการอุดมศึกษาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนด้วยองค์ความรู้ในระดับสูง เพื่อให้กำลังคนเหล่านั้นได้นำความรู้ดังกล่าวไปพัฒนาสังคมต่อไป (วิจารณ์ พานิช, 2545) ซึ่ง ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2549) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการอุดมศึกษาสำหรับสังคมไทยว่า สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาต้องหันมาพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าการสอน หรือบอกร่องค์ความรู้โดยครูผู้สอน แต่ต้องเน้นการเรียนรู้ให้เกิดกับผู้เรียนได้ตลอดเวลา กล่าวคือ เน้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้สอนมาคอยกำกับ ทั้งนี้ผู้เรียนจะได้มีทักษะการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตนั่นเอง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับวิสัยทัศน์แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาอุดมศึกษาให้เป็นแหล่งองค์ความรู้และพัฒนากำลังคนระดับสูงที่มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน

สร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานกระทรวงศึกษาธิการ, 2555) และแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ที่ได้เน้นให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มุ่งตอบสนองผู้เรียนในวัยเรียน วัยทำงาน และวัยสูงอายุ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ นำไปสู่การพัฒนาประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์ได้ (สำนักงานกระทรวงศึกษาธิการ, 2555) จากข้อมูลดังกล่าวเห็นได้ชัดว่า ทิศทางของการพัฒนาอุดมศึกษาของไทยจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และผู้สอนจะเปลี่ยนจากให้ความสำคัญกับการสอนไปเป็นให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักให้ถือว่า การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องนั้นเป็นความรับผิดชอบต่อตนเอง (ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2549; สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553; สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2556)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นับเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยเป็นสถาบันอุดมศึกษาแบบไม่จำกัดรับ (Open Admission) ซึ่งเปิดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาในระดับสูงให้กับทุกคน ทุกที่ ทุกเวลา อย่างไม่มีข้อจำกัดในการเรียนรู้ สำหรับมหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้นได้ใช้แนวทางในการจัดการเรียนการสอน ทั้งแบบมีชั้นเรียนและแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อทางไกลรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งนับเป็นลักษณะเด่นของมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา หรือ Academic Market (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2558) ส่วนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชนั้นได้ใช้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก โดยไม่มีชั้นเรียนบรรยาย ซึ่งก็เป็นลักษณะเด่นของมหาวิทยาลัยเปิดแบบการศึกษาทางไกล (Open University via Distance Education) แต่เป้าหมายของทั้งสองสถาบันมีลักษณะเหมือนกัน คือ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546; มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2556; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2556) สำหรับผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด หรือสถาบันอุดมศึกษาแบบไม่จำกัดรับ ส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่ หรือผู้ที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ รวมถึงผู้ที่ทำงานแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิจิตร ศรีสอ้าน ประยูร ศรีประสาธน์ และประจวบจิตร์ คำจัตุรัส (2556) และวิชัย ต้นศิริ (2550) ที่ได้กล่าวว่า การอุดมศึกษาในระบบเปิด จะเน้นการให้ความรู้กับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่เป็นสำคัญ ดังเช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในยุคเริ่มต้นก่อตั้ง เมื่อ พ.ศ. 2477 ที่เน้นการเป็นตลาดวิชา (Academic Market) ไม่จำกัดเพศ

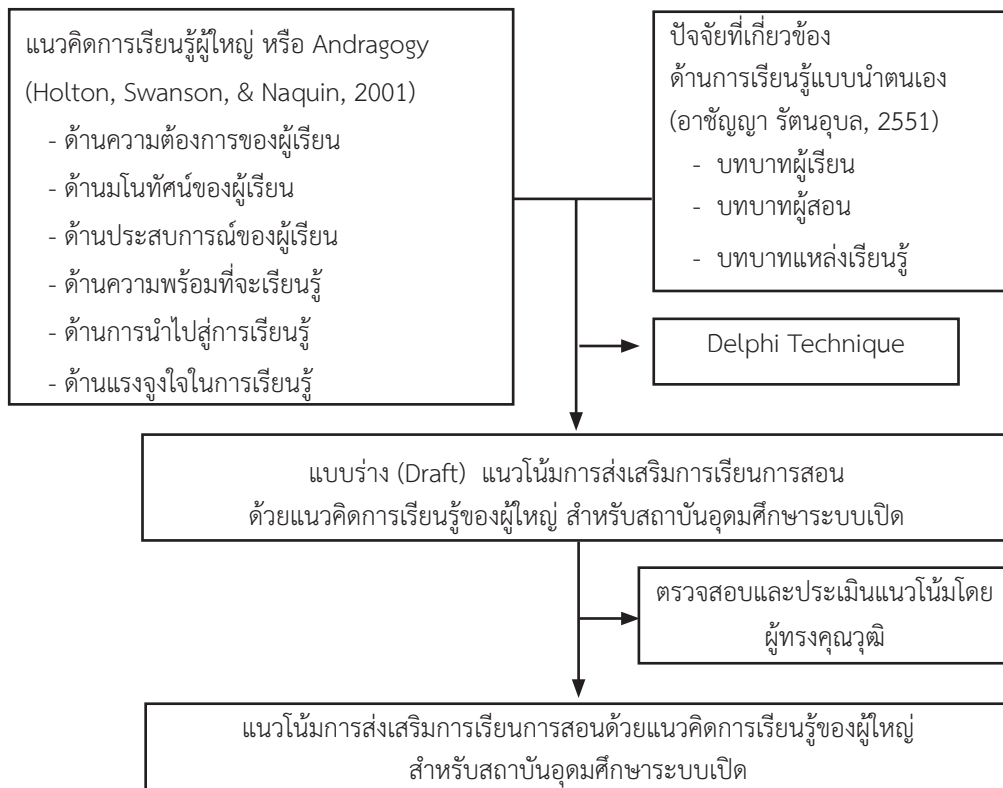
และวัยวุฒิในการเข้าศึกษา โดยแนวคิดดังกล่าวได้เป็นแนวทางในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในเวลาต่อมาเช่นกัน สำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ต้องมีความรับผิดชอบมากกว่าเด็ก ซึ่ง ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน (2555) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาว่า ผู้เรียนในระดับนี้จะต้องเป็นผู้ใหญ่ หรือผู้ที่กำลังจะก้าวข้ามไปเป็นผู้ใหญ่ โดยเฉพาะผู้เรียนในระดับปริญญาตรี จะต้องมีความพร้อมที่เป็นผู้ใหญ่ โดยหลังจบการศึกษา ก็ควรมีความเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ ดังนั้นผู้สอนในระดับอุดมศึกษาสามารถใช้เทคนิคและวิธีการของการศึกษาผู้ใหญ่ได้เช่นกัน

สำหรับแนวคิดการเรียนรู้ผู้ใหญ่ (Andragogy) มีการศึกษาค้นคว้ากันมานาน ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 โดยมีงานวิจัยทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และด้านศิลปศาสตร์ที่ออกมาสนับสนุนแนวคิดที่ว่า ผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ในรูปแบบที่ต่างจากเด็ก (ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544 และศิริภัสสรศรี วงศ์ทองดี, 2556) โดย มัลคอล์ม โนวอลล์ (Mulcolm Knowles) นักวิชาการด้านการศึกษาผู้ใหญ่เป็นผู้ใช้คำว่า Andragogy ในความหมายของศาสตร์ด้านการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งต่อมาก็เป็นที่นิยมและใช้กันทั่วไป โดย Andragogy เป็นแนวคิดหรือความเชื่อเบื้องต้นสำหรับการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ โดยอาจกล่าวได้ว่าก่อนจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ จำเป็นต้องศึกษาแนวคิดเบื้องต้นของ Andragogy ก่อนเสมอ (สุจิตรา ธนานันท์, 2555; สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2555) นอกจากนี้แนวคิด Andragogy ที่นักการศึกษาผู้ใหญ่ต้องทราบแล้ว ยังมีแนวคิดด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning : SDL) ที่จำเป็นสำหรับการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ โดยทั้งแนวคิด Andragogy และแนวคิดด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง (SDL) พัฒนาขึ้นโดย มัลคอล์ม โนวอลล์ นักวิชาการด้านการศึกษาผู้ใหญ่ในอเมริกาจึงทำให้ทั้งสองแนวคิดมักถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงอยู่เสมอในการศึกษาสำหรับผู้เรียนผู้ใหญ่ (ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดหลักด้านการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งสองแบบ มาเป็นกระบวนทัศน์และประเด็นในการทำวิจัยในครั้งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาแนวโน้มนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ผู้วิจัยได้ศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ทั้ง 6 ด้าน มาเป็นฐานในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ 1) ด้านความต้องการของผู้เรียน 2) ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน 3) ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน 4) ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ 5) ด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ และ 6) ด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาในบริบทหรือบทบาทที่เกี่ยวข้องในการเรียนรู้แบบนำตนเอง 3 ด้าน ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน และแหล่งเรียนรู้

โดยผู้วิจัยได้แบ่งกระบวนการในการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ ขั้นแรก การศึกษาแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา และมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ด้วยเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย และขั้นที่สอง การนำเสนอแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาและมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นแรกมาสรุปผลเพื่อกำหนดร่างแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบัน อุดมศึกษาระบบเปิด จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและประเมินแนวโน้มดังกล่าวซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่สังเคราะห์ข้อมูลตามกรอบของแนวโน้ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้องและเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวโน้มนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา และมหาวิทยาลัยแบบ การศึกษาทางไกล จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
2. เพื่อนำเสนอแนวโน้มนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาและ มหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวโน้มนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา และ มหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้วยการวิจัยแบบเดลฟายจำนวน 3 รอบ ต่อแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความต้องการของผู้เรียน ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ ด้านการนำไปสู่ การเรียนรู้ และด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาในบทบาทที่เกี่ยวข้อง ในการเรียนรู้แบบนำตนเอง 3 ด้าน ได้แก่ บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน และบทบาท แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่หรือแบบบอกต่อ (Snowball Sampling) โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา การฝึกอบรม ให้กับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนใน มหาวิทยาลัยระบบเปิดทั้งแบบตลาดวิชาและแบบการศึกษาทางไกลเป็นอย่างดี มีผลงาน วิชาการอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยคณาจารย์และนักวิชาการจำนวน 17 ท่าน โดยใช้เกณฑ์ การพิจารณาคูณสมบัติกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ใน การจัดการศึกษา การฝึกอบรม หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้กับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ต้องจบการศึกษาขั้นต่ำในระดับปริญญาโท หรือ 2) เป็นผู้ที่มีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยระบบเปิดทั้งแบบ ตลาดวิชาและแบบการศึกษาทางไกลเป็นอย่างดี โดยต้องมีประสบการณ์สอนตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป ในระดับปริญญาเอก หรือมีประสบการณ์สอนตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปในระดับปริญญาโท และ

3) มีผลงานวิชาการทางด้านการจัดการศึกษา การฝึกอบรม หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ร่วมกันเสนอชื่อผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดทั้ง 3 ข้อ จำนวน 5 คนแรก จากนั้นผู้วิจัยโทรศัพท์ติดต่อสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง 5 คนแรกเพื่ออธิบายหัวข้อ ลักษณะงานวิจัย และปรึกษาเรียนถามความสมัครใจที่ท่านจะต้องเสียสละทำหน้าที่ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวน 3 ครั้ง พร้อมทั้งขอให้เสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญท่านอื่น ๆ ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 รอบ ดังนี้ แบบสอบถามความคิดเห็นแบบเจาะลึกในรอบที่ 1 ใช้แบบสอบถามปลายเปิด โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย ได้ตรวจสอบก่อนนำไปแจกให้กับผู้เชี่ยวชาญในรอบแรก รอบที่ 2 ใช้แบบสอบถามปลายปิดในลักษณะแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่สร้างขึ้นจากการวิเคราะห์เนื้อหาของคำตอบผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 และรอบที่ 3 ใช้แบบสอบถามที่มีข้อความเหมือนกับรอบที่ 2 โดยในแต่ละข้อคำถามจะระบุค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) และคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ผ่านมา

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 ท่าน จำนวน 3 รอบ แล้วนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญในการตอบแบบสอบถามในรอบที่ 3 มาสรุปผลการวิเคราะห์ การได้รับฉันทามติ และนำเสนอเป็นร่างแนวโน้มนำการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่สำหรับสถาบัน อุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาและมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยแบบเดลฟาย ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลในรอบที่ 1 เป็นการวิเคราะห์คำตอบของผู้เชี่ยวชาญจากแบบสอบถามปลายเปิด โดยนำคำตอบที่ได้ มาจัดเป็นข้อย่อยและตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออก ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลในรอบที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ โดยใช้โปรแกรมประมวลผลทางสถิติในการคำนวณ จากนั้นนำค่าสถิติที่ได้ไปแสดงในแบบสอบถามรอบที่ 3 และการวิเคราะห์ข้อมูลในรอบที่ 3 อีกครั้ง โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แล้วนำหาค่าฉันทามติ รวมทั้งค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การนำเสนอแนวโน้มนำการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาและมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยวิธีการวิจัยแบบเดลฟายทั้ง 3 รอบ เพื่อนำเสนอร่างแนวโน้มนการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาและมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล โดยการตรวจสอบและประเมินแนวโน้มนของการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและประเมินแนวโน้มนของงานวิจัยต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการในด้านการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การฝึกอบรมหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับการศึกษาระบบเปิด และการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยระบบเปิด ทั้งแบบตลาดวิชาและแบบการศึกษาทางไกล โดยมีประสบการณ์ทำงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและประเมินแนวโน้มนของงานวิจัยโดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 คน โดยผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัยแล้ว จากนั้นผู้วิจัยได้ไปติดต่อสอบถามความสมัครใจแต่ละท่านด้วยตนเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบตรวจสอบและประเมินผลความเหมาะสมของแนวโน้มนของการวิจัยซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่สังเคราะห์ข้อมูลตามกรอบของแนวโน้มนทั้งหมด เพื่อนำเสนอแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด โดยต้องประเมินแนวโน้มนทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความต้องการของผู้เรียน ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ ด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ และด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งแบบตรวจสอบและประเมินแนวโน้มนของการวิจัยไปยังผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน โดยนัดหมายกับผู้ทรงคุณวุฒิไว้ก่อน จากนั้นจึงส่งแบบตรวจสอบและประเมินแนวโน้มนของการวิจัยไปทางไปรษณีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบตรวจสอบและประเมินแนวโน้มนการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ในด้านต่าง ๆ โดยนำผลการตรวจสอบและประเมินแนวโน้มนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมประมวลผลทางสถิติในการคำนวณ จากนั้นนำค่าที่ได้ มาวิเคราะห์ตามเกณฑ์ การแปลความหมายของข้อมูล และสรุปเป็นแนวโน้มนการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัย

แบบตลาดวิชาและมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล รวมถึงการรวบรวมและสรุปข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั้งหมด

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยเรื่องแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิด การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด โดยนำเสนอรายละเอียดผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา และ มหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการวิจัยแบบเดลฟาย จำนวน 3 รอบ โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1.1) ผลการสังเคราะห์แนวโน้มการส่งเสริมการเรียนการสอน ด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้เชี่ยวชาญด้วยการวิจัยแบบเดลฟาย ในรอบที่ 1 จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 ท่าน ด้วยแบบสอบถามแบบปลายเปิด พบว่า ด้านความต้องการของผู้เรียนได้แนวโน้ม จำนวน 34 ข้อ ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียนได้ แนวโน้ม จำนวน 36 ข้อ ด้านประสบการณ์ของผู้เรียนได้แนวโน้ม จำนวน 31 ข้อ ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ได้แนวโน้ม จำนวน 24 ข้อ ด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ได้แนวโน้ม จำนวน 20 ข้อ และด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้แนวโน้ม จำนวน 24 ข้อ

ขั้นตอนที่ 1.2) ผลการพิจารณาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวโน้ม การส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษา ระบบเปิด จากการตอบแบบสอบถามเดลฟาย ในรอบที่ 2 จากการศึกษาความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 ท่าน ด้วยแบบสอบถามแบบปลายปิดแบบประมาณค่า 5 ระดับ แล้ว นำมาวิเคราะห์ หาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ของข้อความในแต่ละข้อ โดยใช้ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติ ในการวิเคราะห์หาค่าสถิติต่าง ๆ พบว่า ด้านความต้องการของ ผู้เรียนที่มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 5.00 จำนวน 33 ข้อ และค่ามัธยฐานเท่ากับ 4.00 จำนวน 1 ข้อ ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียนที่มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 5.00 จำนวน 36 ข้อ ด้านประสบการณ์ของผู้ เรียนที่มีมัธยฐานเท่ากับ 5.00 จำนวน 30 ข้อ และค่ามัธยฐานเท่ากับ 4.00 จำนวน 1 ข้อ ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ที่มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 5.00 จำนวน 24 ข้อ ด้านการนำไปสู่ การเรียนรู้ ที่มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 5.00 จำนวน 20 ข้อ และด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ ที่มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 5.00 จำนวน 24 ข้อ

ขั้นตอนที่ 1.3) ผลการพิจารณาฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวโน้มนการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผูัใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษา ระบบเปิด จากการตอบแบบสอบถามเดลฟาย ในรอบที่ 3 จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 ท่าน ด้วยแบบสอบถามแบบปลายเปิดแบบประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีข้อคำถามเหมือนกับแบบสอบถามในรอบที่ 2 แต่ข้อคำถามละข้อจะระบุค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ผ่านมา ทั้งเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาทบทวนคำตอบของตนเองอีกครั้งจากการตอบแบบสอบถามในรอบที่ผ่านมา โดยการเปรียบเทียบคำตอบของตนเองกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญว่ามีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด ซึ่งพบว่า ด้านความต้องการของผู้เรียนได้ฉันทามติ จำนวน 33 ข้อ ไม่ได้รับฉันทามติ โดยต้องตัดออกจำนวน 1 ข้อ เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในภาพรวม ด้านความต้องการของผู้เรียน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียนได้ฉันทามติ จำนวน 36 ข้อ เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในภาพรวมด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านประสบการณ์ของผู้เรียนได้ฉันทามติ จำนวน 31 ข้อ ไม่ได้รับฉันทามติโดยต้องตัดออกจำนวน 1 ข้อ เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในภาพรวมด้านประสบการณ์ของผู้เรียน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ได้ฉันทามติ จำนวน 24 ข้อ เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในภาพรวมด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ได้ฉันทามติ จำนวน 20 ข้อ เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในภาพรวมด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ฉันทามติ จำนวน 24 ข้อ เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในภาพรวมด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด

ตอนที่ 2 ผลการนำเสนอแนวโน้มนการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผูัใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษา ระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาและมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2.1) ผลการประเมินข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มนการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผูัใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษา ระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาและมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกลในด้านต่าง ๆ ตามแบบประเมินแนวโน้มน พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน ($\bar{X}=4.66$) และด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ ($\bar{X}=4.55$) อยู่ในระดับมาก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความต้องการของผู้เรียน ($\bar{X}=4.33$) ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ ($\bar{X}=4.33$) ด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ ($\bar{X}=4.33$) และด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน ($\bar{X}=4.22$)

โดยมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องความถูกต้องและเหมาะสม และเรื่องความมีคุณค่า และประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=5.00$ ถึง $\bar{X}=4.67$) รองลงมา คือ เรื่องความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากถึงปานกลาง ($\bar{X}=4.00$ ถึง $\bar{X}=3.33$)

ขั้นตอนที่ 2.2) ข้อคิดเห็นและ/หรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ในด้านความต้องการของผู้เรียน ต้องมีการสำรวจความต้องการผู้เรียนก่อนจัดหลักสูตร ในด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน ต้องหาวิธีทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ ในด้านประสบการณ์ของผู้เรียน ต้องเปิดโอกาสในการเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เรียน ในด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ ต้องมีการชี้แนะถึงประโยชน์ของการเรียนรู้ และในด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ ต้องมีการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ทั้งก่อนเรียนและระหว่างเรียน ส่วนด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้นั้นไม่มีข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ

อภิปรายผล

ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 2 ประเด็นตามวัตถุประสงค์ ของการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา และมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยพบว่า การส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิดนั้นมีแนวโน้มของการนำไปปฏิบัติที่หลากหลาย บางข้อความมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติค่อนข้างสูง ในขณะที่บางข้อความนำมาปฏิบัติได้ยากในบริบทสังคมไทย สำหรับรายละเอียดผู้วิจัยขอเสนอเป็นรายด้านทั้ง 6 ด้านตามลำดับ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ด้านความต้องการของผู้เรียน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยอยู่ในลำดับที่ห้า หากเรียงตามความสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่คิดว่าการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาได้ตอบสนองความต้องการเฉพาะกลุ่มสำหรับผู้เรียน ดังนั้นผู้เรียนทุกคนที่เข้ามาเรียนในระดับอุดมศึกษาต่างก็มีความต้องการเรียนรู้ในระดับหนึ่งติดตัวมาอยู่ก่อนแล้ว มหาวิทยาลัยควรมีส่วนร่วมในการค้นหาหรือดึงความต้องการของผู้เรียนออกมาให้มากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ สักรินทร์ อินทรวงค์ (2543) ที่ได้ศึกษาสภาพและความต้องการด้านการเรียนการสอนรายวิชา ออกแบบหลักสูตรศิลปศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวง มหาวิทยาลัย ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ วัตถุประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหารายวิชา วิธีการดำเนิน

การสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามีความต้องการติดตัวมาก่อนแล้วจึงเลือกเรียนในสาขาที่ตนเองสนใจเป็นหลัก

2) ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยอยู่ในลำดับแรก หากเรียงตามความสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่คิดว่า มโนทัศน์หรือภาพที่เกิดในใจของผู้เรียน เป็นสิ่งที่ต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพราะมโนทัศน์เป็นตัวแทนของภาพหรือความคิดในสมอง ต่อสิ่งที่ผู้เรียนกำลังจะเรียนรู้ การมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่กำลังจะเรียนรู้อยู่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งต้องมองภาพลักษณะของตนเองให้ดีกว่ามีลักษณะเหมาะสมกับการเรียนมากน้อยแค่ไหน ต้องปรับปรุงตนเองไปในทิศทางใด สอดคล้องกับแนวคิดของ สุวรรณา แซ่ฮั่ง (2541) ที่ได้ศึกษาภาพลักษณ์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามทัศนะของอาจารย์และนิสิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้านต่าง ๆ 7 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรอักษรศาสตร์ การจัดการเรียนการสอน คุณลักษณะของอาจารย์อักษรศาสตร์ คุณลักษณะของนิสิตอักษรศาสตร์ การบริการสังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ผลของการศึกษาพบว่า ในด้านคุณลักษณะของนิสิตอักษรศาสตร์นั้นมีภาพลักษณ์ของผู้ที่ยังเรียน มีความรับผิดชอบสูง เพราะการเรียนการสอนในคณะอักษรศาสตร์มีลักษณะที่แข่งขันกันเรียน นิสิตต้องมีความรับผิดชอบและมีวินัยต่อการเรียนอยู่เสมอจึงจะสามารถประสบความสำเร็จในการเรียนได้

3) ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยอยู่ในลำดับที่สี่ หากเรียงตามความสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่คิดว่า ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่มีการสั่งสมประสบการณ์ไว้มากมาย ประสบการณ์เหล่านี้คือข้อมูลอันมีค่าในการนำไปใช้ประโยชน์กับการเรียนรู้ใหม่ที่จะเกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Baumann & Monica (2003) ที่ได้ศึกษาวิจัย ความต้องการและแรงจูงใจของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนภาษาเยอรมันในการศึกษาทางไกลกับมหาวิทยาลัยเปิด วัตถุประสงค์เพื่อวัดความรู้เกี่ยวกับประเทศเยอรมนี ที่นักศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลได้รับรู้ทั้งจากสื่อการสอนโดยตรง หรือเป็นผลมาจากการรับรู้ที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับประเทศเยอรมนี และภาษาเยอรมัน โดยได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษา ที่มีต่อภาษาเยอรมัน ตั้งแต่เริ่มต้นและสิ้นสุดของการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลที่เรียนภาษาเยอรมัน มีความแตกต่างจากนักศึกษาที่เรียนภาษาอื่น ๆ และแตกต่างจากนักศึกษาทางไกลทั่วไป ซึ่งนักศึกษาผู้ใหญ่เหล่านี้มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ

ประเทศเยอรมนีและภาษาเยอรมันมาใช้ในการเรียนของพวกเขา ซึ่งพวกเขาได้เก็บและสร้างขึ้นในช่วงเวลาที่พวกเขาเรียนอยู่

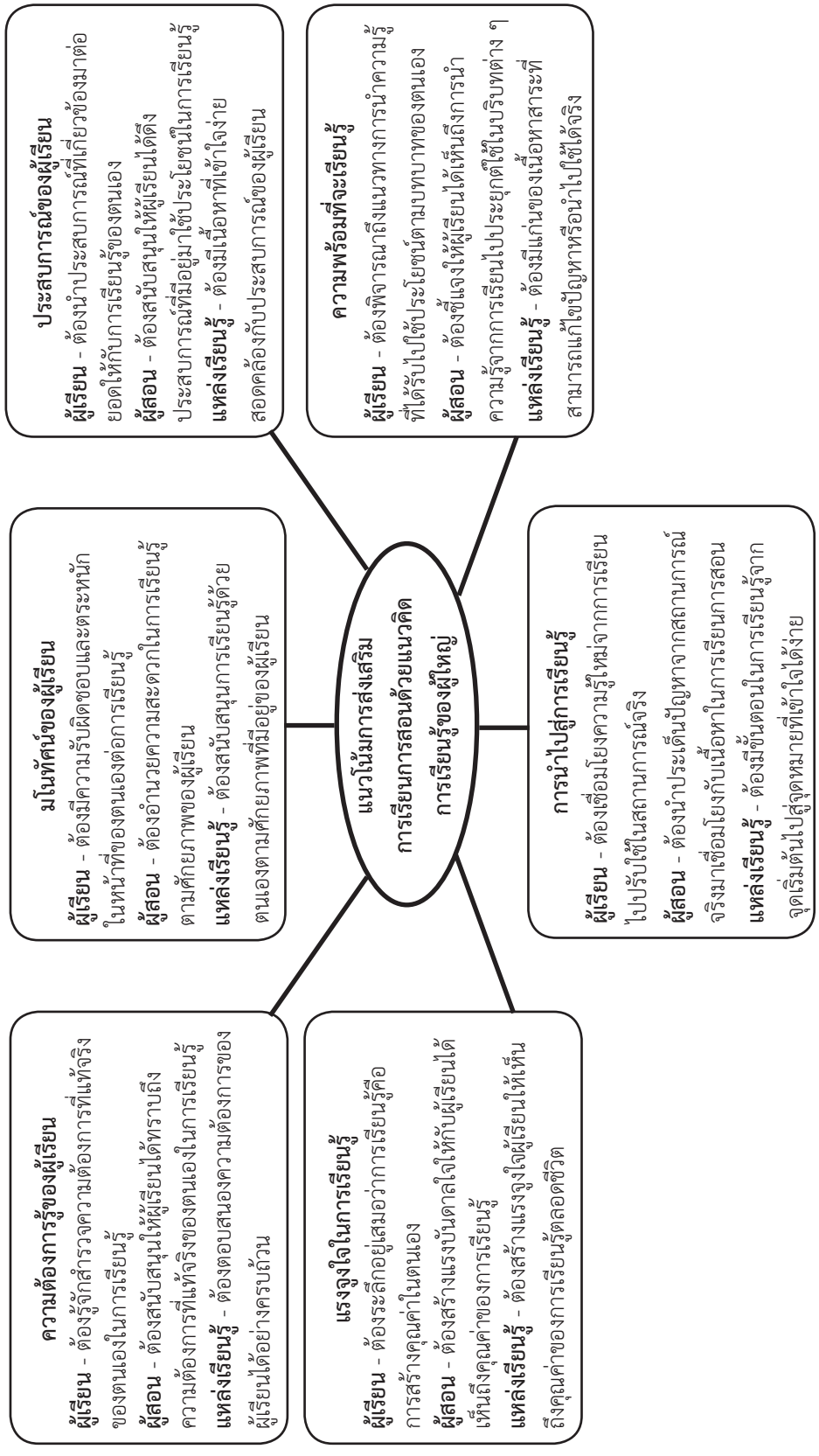
4) ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยอยู่ในลำดับสุดท้าย หากเรียงตามความสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่คิดว่า การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาระดับสูงนั้น ผู้เรียนต้องมีความพร้อมในระดับหนึ่งแล้ว จึงจะเข้าเรียนได้ แต่ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญก็ยังให้ความสำคัญในด้านนี้อยู่เช่นกันว่าการเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนรู้นี้มีส่วนช่วยให้การเรียนรู้อประสบความสำเร็จสอดคล้องกับแนวคิดของ สมลักษณ์ ล้นสุชีพ (2545) ที่ได้ศึกษาแรงจูงใจในการเลือกศึกษาต่อวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดลของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ผลของการศึกษาพบว่า องค์ประกอบด้านด้านสังคม ด้านอาชีพ และด้านสภาพส่วนตัวของนิสิต ความพร้อมของครอบครัวและผู้ปกครอง และด้านสถาบันมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกมหาวิทยาลัย

5) ด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยอยู่ในลำดับที่สอง หากเรียงตามความสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่คิดว่า การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาต้องมีหลักสูตร หรือเนื้อหาที่ทันสมัย สัมพันธ์กับโลกยุคใหม่ และที่สำคัญต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดีในรูปแบบในบริบทแวดล้อมจริง สอดคล้องกับแนวคิดของ ชัน อันนันทน์ และอรนุช กนสิทธิ (2549) ที่ได้ศึกษาการได้รับข้อมูลข่าวสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทางไกลของ มสธ.

6) ด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยอยู่ในลำดับที่สาม หากเรียงตามความสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่คิดว่า การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษานั้นต้องสามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นด้วยนอกเหนือจากความรู้ที่ผู้เรียนได้รับไปอยู่แล้ว การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้อย่างส่งผลให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ ณรงค์ ทีปประชัย (2547) ได้ศึกษาวิจัย ระดับความท้อแท้ในการศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความท้อแท้ในการศึกษา และปัจจัยที่สามารถพยากรณ์ความท้อแท้ในการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ โดยผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลทางบวกต่อความท้อแท้ในการศึกษา คือ แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ ผลการเรียน รายได้ หลักสูตรการศึกษา ความเชื่อมั่นในตนเอง นับว่าแรงจูงใจมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

สรุปทั้ง 6 ด้าน มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่คิดว่า การส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด มีแนวโน้มของการนำไปปฏิบัติได้จริงในบางประเด็น ขณะเดียวกันบางประเด็นก็มีความยากในการนำมาปฏิบัติได้จริง ซึ่งหากต้องนำแนวโน้มไปใช้งานจริงจำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบ

ตอนที่ 2 การนำเสนอแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด ทั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาควิชาและมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล ผู้วิจัยพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน และด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ และอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความต้องการของผู้เรียน ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ และด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ โดยพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดในเรื่องความถูกต้องและเหมาะสม และเรื่องความมีคุณค่าและประโยชน์ ส่วนเรื่องความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นทั้งในระดับมาก ได้แก่ ด้านความต้องการของผู้เรียน ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน และด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้ ส่วนในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านมโนทัศน์ของผู้เรียน ด้านความพร้อมที่จะเรียนรู้ และด้านการนำไปสู่การเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ อัญชนา จันทรสุข (2545) ซึ่งได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการห้องเรียนเสมือน บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สำหรับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา และนำเสนอรูปแบบการจัดการห้องเรียนเสมือนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา โดยใช้เทคนิคเดลฟาย ผลการศึกษาพบว่าการนำเสนอแบบร่างสำหรับรูปแบบการจัดการห้องเรียนเสมือนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ประเมินแบบร่างนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า แนวคิดต่าง ๆ จากข้อมูลที่ค้นพบด้วยการวิจัยเทคนิคเดลฟายส่วนมากจะเป็นแนวคิดเชิงอุดมคติ ซึ่งบางครั้งเป็นไปได้ยากในการนำไปปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพ 2 แบบร่างแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาแบบเปิด

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อกับการเรียนรู้ของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ในสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด หรือมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ ทั้งมหาวิทยาลัย แบบตลาดวิชา และมหาวิทยาลัยแบบการศึกษาทางไกล โดยมุ่งเน้นไปที่การจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นสำคัญ โดยเหตุผลที่ผู้วิจัยเน้นหนักไปที่การจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีหรือปริญญาบัณฑิตนี้ ก็เป็นเพราะผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบัน อุดมศึกษาระบบเปิด หรือมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมในทุก ๆ ด้านมากกว่าผู้เรียนในระดับปริญญาตรีในสถาบันเดียวกัน จึงจะสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาได้ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาก็จำเป็นต้องเข้าชั้นเรียนเหมือนมหาวิทยาลัยระบบปิด ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีในสถาบันเดียวกัน ดังนั้นการวิจัยในครั้งต่อไปควรขยายขอบเขตไปยังการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิด หรือมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2558). *โครงสร้างระบบการศึกษาทางไกลและรูปแบบการศึกษาทางไกล*. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การศึกษาทางไกล (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1).
นนทบุรี: สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ. (2544). *การศึกษาผู้ใหญ่: ปรัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ*.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัน อันนันทน์ และอรนุช กันสิทธิ์. (2549). *การได้รับและความต้องการข้อมูลข่าวสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*. สืบค้นจาก <http://www.stou.ac.th/Offices/Ord/ResearchII/showResearch.aspx?id=1442>
- ณรงค์ ทีปประชัย. (2547). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความท้อแท้ในการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.

- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2546). *อุดมศึกษาไทยในอุดมศึกษาโลก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2549). *การศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลผลิตภาพ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2555). *หลักและเทคนิคการสอนระดับอุดมศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2556). *ข้อมูลของมหาวิทยาลัย: ประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัย*. สืบค้นจาก <http://www.ru.ac.th/th/index.php/site/page?view=history>
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2556). *เกี่ยวกับ มสธ.: ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช*. สืบค้นจาก <http://www.stou.ac.th/Home/aboutstou/history.html>
- วิจารณ์ พานิช. (2545). การพัฒนาการเรียนการสอนและการวิจัยในระดับอุดมศึกษา. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 15(1), 1-23.
- วิจิตร ศรีสอ้าน, ประยูร ศรีประสาธน์ และประจวบจิตร คำจตุรัส. (2556). *ปรัชญาและพัฒนาการของการศึกษาทางไกล*. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาทางไกล = Distance Education (พิมพ์ครั้งที่ 7). นนทบุรี: สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิชัย ต้นศิริ. (2550). *อุดมการณ์ทางการศึกษา: ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2556). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมลักษณ์ ล้นสุขีพ. (2545). *แรงจูงใจในการเลือกศึกษาต่อวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- สักรินทร์ อินทรวงค์. (2543). *การศึกษาสภาพและความต้องการด้านการเรียนการสอนรายวิชาออกแบบหลักสูตรศิลปศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

- สำนักงานกระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559)*. สืบค้นจาก http://www.pld.rmutt.ac.th/?wpfb_dl=210
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). *ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558*. สืบค้นจาก <http://www.tu.ac.th/org/ofrector/rangsit/rangsit/files/file01.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2556). *แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)*. สืบค้นจาก http://www.mua.go.th/~bpp/developplan/download/higher_educplan/PlanHEdu11_2555-2559.pdf
- สุจิตรา ธนานันท์. (2555). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์=Human resource development (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุวรรณา แซ่เฮ้ง. (2541). *ภาพลักษณ์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามทัศนะของอาจารย์และนิสิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2555). *จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- อัญชญา จันทร์สุข. (2545). *การนำเสนอรูปแบบการจัดการห้องเรียนเสมือนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สำหรับนิสิตนักศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2551). *พัฒนาการการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้ใหญ่*. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Baumann, U., & Monica, S. (2003). Adult learners of German at the Open University: Their knowledge of, and attitudes towards Germany. *Open Learning, 18*(1), 61–74.
- Holton, E. F., Swanson, R. A., & Naquin, S. (2001). Andragogy in practice: Clarifying the andragogical model of adult learning. *Performance Improvement Quarterly, 14*(1), 118-143.

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิยะ ศักดิ์เจริญ อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาต่อเนื่อง
และอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อีเมล: piya.edu@gmail.com